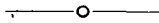

vel harmonikusan összeolvasztja az igazat s a szépet, a szürke világot szivárványos álmaival, átvarázsolja a fantáziát valósággá, a puszta logikumot széppé, a hideg tudományos alapanyagot színpompás ragyogó szép költészetté.

9. Nagy Pál: A konstanzi zsinat különös tekintettel hazánkra.

I. A pápaság s nyugati nagy egyházszakadás.

A pápai főhatalom. A középkor keresztény népeinek egységét s a szentszékhez való rendületlen ragaszkodását emelte VII. Gergely, ki Isten földi országának megvalósítását tűzte ki élete főcéljául. IV. Henrik canossai vezeklése a pápai főhatalom elismeréseként áll előttünk. A pápaság III. Ince korában érte el világi uralmának tetőfokát. VIII. Bonifácnak sikerült még megszabadítani az egyházat a nápolyi Anjouk gyámködsége alól; IV. Fülöppel vívott küzdelemben is kiváló erélyének adta tanujelét, a durva erőszakkal szemben azonban neki buknia kellett. Ő volt az utolsó középkori nagy pápa. V. Kelemen már vak eszköze a francia politikának. XI. Gergelynek Rómába való visszatérése megnyugtatta az olaszokat, de halála után még nagyobb baj következett az egyházra.

A nyugati egyházszakadás (schisma) 1378—1417. Az új pápa VI. Orbán Rómában maradt. A Fondiban egybegyűlt francia bíborosok VII. Kelement választották meg ellenpápának, aki újból Avignonban rendezte be udvarát. A pártoskodó nemzetek azon fáradoztak, hogy törvényes pápának az ő pápájukat ismerjék el mindenütt. A tekintély lerombolásának korszaka volt ez az áldatlan állapot.

A pisai zsinat (1409. márc. 25.) V. Sándor személyében új pápát adott az egyháznak. A régiék azonban továbbra is megtartották a tiarát s így az egyháznak most már három pápája volt egyszerre. A magyar nemzet XII. Gergelyt ismerte el törvényes pápának. V. Sándor halála után XXIII. János következett a pápai trónon. A három közül ő emelkedett legnagyobb hírnévre. Diplomáciai ügyességével messze túlszárnyalta ellenfeleit. Székhelyét Firenzébe tette át; Rómát nápolyi László ellenséges magatartása miatt kellett elhagynia.

II. Zsigmond magyar király politikája a pápák ügyében.

1410. júniusában Ozorai Pipó temesi főispán és Szentgyörgyi Vince Benedek székesfehérvári prépost vezetése mellett fényes magyar küldöttség kereste föl XXIII. Jánost Bolognában. A pápa megígérte a küldöttségnek, hogy Zsigmond és utódai iránt mindenkor atyai jóindulattal fog viseltetni, ellenségeivel szemben pártfogolja és a már fölhasznált egyházi jövedelmek visszafizetésére sem kötelezi. Zsigmond a pápa hathatós közreműködésével csakugyan elérte célját. 1411 júl. 21-én tartott frankfurti gyűlésen egyhangúlag kikiáltották császárnak és római királynak. Zsigmond császár, aki eladdig nagyon ingadozó volt a politikában, most mindvégig következetes maradt.

Előkészületek a konstanzi zsinatra. Zsigmondnak első feladata, hogy XXIII. Jánossal találkozzék. Lombardiai útjában sok jeles magyar egyházi és világi főúr kísérte. A pápa ez időtájt (1413. dec.) Como-Lodii-ban tartózkodott. Az 1413. dec. 9-én megjelent pápai bulla tudatta a keresztény világgal, hogy 1414. november elején Konstanzban egyetemes zsinat lesz.

III. A konstanzi zsinat. (1414—1418.)

A zsinat megnyitása. A zsinati atyák kimondották, hogy a mostani zsinat nem folytatása a párisinak, miként azt XXIII. János szerette volna megállapítani, mert ez esetben őt ismerték volna el törvényes pápának. A zsinaton megjelenteket négy nemzetbe osztották (olasz, francia, angol és német, később a spanyolok XIII. Benedektől elpártolva az 5-ik nemzetet alkották) s mindegyiknek egy-egy szavazata volt. A zsinat első évében még alig volt jelen néhány magyar főpap s őket kevés számuk és az uralkodó személyének közös volta miatt a németekhez csatolták. A német, magyar és lengyel egy nemzetnek vétetett. Később mind tömegesebben jelentek meg már a magyarok is, de az új nemzeti beosztás akkor sok nehézségbe ütközött volna. Kanizsay János hercegprimás is csak 1417 febr. 3-án érkezett meg Konstanzba.

Zsigmond Konstanzba érkezése. A zsinat már két hónapja együtt volt, de érdemleges határozatot mégsem hozott. Zsigmonddal együtt nején, Cillei Borbálán kívül a birodalom számos előkelő főura és vitéze is megérkezett. 1414 dec. 24-én dél-

után 4—5 óra között ünnepélyes fogadtatás mellett vonult be Konstanzba. A templom szentélyében a pápa jobbán felállított díszes trónon foglalt helyet. „Rendelet ment Augusztus császártól“ kezdetű evangéliumi rész felolvasása után a pápa kardot nyújtott át a császárnak, hogy védje meg az egyházat minden támadás ellen. Zsigmond lelkes szavakban megígérte.

A magyar nemzet részvétele a konstanzi zsinaton. Zsigmond császár megérkeztének hírére Magyarországból is sokan jöttek Konstanzba. Magyar szótól viszhangoztak Konstanz falai. Valósággal tüntettek öseink nagy számban való megjelenésükkel és előkelőségükkel. (Karácsonyi I. Magyarország és a nyugati nagy egyházi szakadás. VI. fej. 60—66. l.) Sokszor megtörtént, hogy a magyar főpapoknak és tudósoknak döntő szerep jutott a vitás ügyekben. A nemesség és vitézek inkább fegyveres szolgálatukkal váltak hasznára a zsinatnak és királynak. A királyt külföldi útjában leginkább magyarok kísérték, Konstanzban pedig a zavargókat szorították engedelmességre, a rendet fenntartották. A hivatalosan megjelent magyarok száma 1157; az érdeklődő, nem hivatalosan megjelentekkel együtt Konstanzban időző magyarok száma a 2000-t is fölülmúlta. A zsinati üléseken Richenthal Ulrik előadása szerint 72.460-an vettek részt. A zsinat egész tartama alatt pedig több mint 100.000 ember fordult meg Konstanzban.

IV. A pápák lemondása s új pápaválasztás. *Causa unionis.*

1415 januárjában vádlevelet nyújtottak be XXIII. János ellen. A febr. 15-iki ülészen a vádak elvetették, de a lemondást követelték. Márc. 2-án XXIII. János kész lemondani, de csak ha XII. Gergely és XIII. Benedek is lemondanak. 1415 márc. 20-án megszökött Konstanzból. Hátrahagyott levelében tiltakozott a zsinat bárminemű határozata ellen. Zsigmond császár szigorúan meghagyta, hogy senkinek sem szabad a városból távozni, a lázongókat elzáratta. A zsinat tehát továbbra is együtt maradt. Márc. 26., 30. és ápr. 6-án tartott ülések alkalmával Zabarella, D'Ailly bíborosok és Gerson párisi kancellár felszólalása után egy új, a régi szokással ellentétes felfogás alakult ki, a „concilium supra papam“ elvnek nyilvános kihirdetése. A zsinat először felszólította XXIII. Jánost, hogy térjen vissza. Másodszor megidézte, s mivel a kitűzött határnapra

(8 nap) sem jelent meg, ezért a makacsságáért (10—11-iki ülés-
szakán) megfosztotta a pápai méltóságtól. XXIII. János Avig-
nonba szándékozott menni, de Freiburgban Zsigmond császár
elfogatta. Radolfszellben és Gottlieben várában 3 évet töltött
mint fogoly. 1419-ben mint tusculumi püspök halt meg.

XII. Gergely tudatta Zsigmond császárral, hogy kész le-
mondani, ha a zsinat nem tekinti magát törvényesnek. A zsinat
elismerte, hogy az eddig tartott 13 ülősszaka nem egyetemes
zsinat jellegű.

XIII. Benedek már nem volt oly engedelkeny, mint Ger-
gely. A zsinat őt is felszólította, hogy mondjon le a pápai méltóságról, de hiába. Zsigmond császár még személyesen is föl-
kereste Perpignanban, de neki sem sikerült lemondásra bírni. Zsigmond ekkor a spanyol fejedelmekhez fordult. A narbonnei egyezségben (1415 dec. 13.) a fejedelmek kimondották, hogy XIII. Benedeket ők sem ismerik el törvényes pápának s többé nem támogatják.

1417 nov. 8-án pápaválasztásra gyűltek össze a bíborosok. November 11-én Colonna Ottó bíboros nyerte el a szavazatok többségét, aki magát, mint pápa, V. Mártonnak nevezte. A zsinat feladatának első részét tehát szerencsésen megoldotta, az egyházszakadást megszüntette.

V. A huszita eretnokség kárhóztatása.

Alighogy visszatért Zsigmond császár Lombardiából, azonnal felszólította Huss Jánost, hogy ügyének elintézése végett jelenjék meg a zsinaton. Hogy pedig félelmét eloszlassa „Menedéklevelet“ (Salvus conductus) adott ki számára, melyben „Huss János tanárt, a hittudományok borostyánkoszorúsát és a művészetek mesterét, a jelen sorok felmutatóját, aki Csehországból Konstanz városában legközelebb megtartandó egyetemes zsinatra utazik, akit a magunk és a szent birodalom védelmébe és oltalmába fogadtunk, mindannyioknak és közületek minden egyesnek teljes jóindulattal ajánlunk, óhajtván, hogy őt, mikor hozzátok érkezik, szívesen fogadjátok, vele kedvesen bánjatok . . . és neki, valamint övéinek . . . biztos és sértetlen utazásáról gondoskodni törekedjétek és tartoztok, a mi királyi Főlségünk dicsőségére és tiszteletére. Kelt Speierben, az Úrnak 1413. esztendőjében, Október havának 18-án“. (Hermann v.

Hardt i. m. Tom. II. Pars I. pag. 237—38.) Midőn Huss János megkapta a császár levelét, válaszolván értésére adta, hogy minden bizonnyal el fog menni a zsinatra. Mielőtt útra kelt volna, egy felhívást függesztett ki a templom ajtajára, melyben mindenkinek tudomására adta, hogy kész megjelenni a prágai érsek és a konst. zsinat előtt, ha tehát bárki is tévelyt vagy eretnekséget tud róla bebizonyítani, az jöjjön el az egyház-megyei vagy konstanzi zsinatra, hogy így az ellenvetéseit megtehesse s az illetőnek kételyét eloszlassa. Követőit pedig felszólítja, hogy imádkozzanak érte. Mert ha meg kell hálnia, úgy viszonltátják a mennyei boldogságban, ha pedig sikerül neki az Antikrisztus (pápa) hálóját széjjeltépni, akkor újra visszatér hozzájuk, hogy örömük teljes legyen. 1414 nov. 3-án érkezett meg Konstanzba. A pápa (XXIII. János) külön kihallgatáson fogadta és az excommunicatio alól feloldotta, az interdictumot felfüggesztette, de a misézéstől és prédikálástól eltiltotta. Huss János azonban a tilalom ellenére naponként misézett és prédikált, miért is nov. 28-án a domonkosok, később a franciskánusok kolostorába zárták. Fogsága alatt készítette el védiratát is.

Szombat, Szt. Péter és Pál apostolok ünnepének nyolcada volt. Az ülés megkezdése előtt énekes misét tartottak. Huss Jánost ez alkalommal a templomba vitték. A laudunumi püspök ekkor szószékre lépett. Beszédében rámutatott, hogy a most támadt huszita eretnekség legveszedelmesebb valamennyi közt. Felszólítja a császárt, hogy ezt az eretnekséget minden töle telhető módon és eszközzel irtsa ki. A beszéd elhangzása után a zsinati jegyző felolvasta Hussnak az „Egyházról” írt könyvét, melyben a pápát, az egyházat és annak tanítását támadta.

A zsinat külön foglalkozott a wyklyffita tanokkal, melyeket szintén kárhoztatott. Foglalkozott a zsinat Hussnak a saját védelmére írt levelével is, melyben szándékos hazugsággal akarja ártatlanságát bizonyítani. Nemcsak ellenfelei támadták, hanem még barátai is elfordultak tőle, sőt a császár szigorú büntetését kívánta. „Sok és nagyon súlyos vádakot hallottatok Huss János ellen, melyeket nemcsak megcáfолhatatlan bizonyítékokkal erősítettek meg, hanem önmaga is beismerte; közülök egyesek ítéletem szerint halálbüntetést érdemelnek. Ha tehát nem vonja vissza azokat, úgy vélem, hogy tűzhalálbüntetéssel

kell sújtani. Ha pedig teljesítené is a zsinat meghagyását, azt tanácsolom, hogy a prédikálás és oktatás tisztségétől még Csehországban is eltiltassék". (Hermann v. H. i. m. Tom. IV. Pars IV. p. 329.) Az ítélet kihirdetése előtt még egyszer felszólították, hogy vonja vissza tévtanát és tegye le a hűségesküt, akkor megkegyelmeznek neki. Huss azonban kijelentette, hogy ő nem tévedett, azért tételeit sem vonhatja vissza. Amikor látták, hogy az eretnekvezér jobb-útra nem tér, kihirdették az ítéletet, mely szerint tételei közül 30-at eretneknek nyilvánítottak, könyveit elégetésre, őt pedig papi méltóságától megfosztani és büntetés végett a világi hatóságnak átadni rendelték azon meghagyással, hogy életének kegyelmezzenek. Ezt hallván, térdre ereszkedett és így fohászkodott: „Uram Jézus Krisztus, bocsáss meg minden ellenségemnek, a te nagy irgalmasságodra kérlek. Te tudod, mily hamisan vádoltak engemet, hamis tanukat állítva, hamis tételeket hoztak fel ellenem. Ne tudd be ezt nekik". (Hermann v. H. i. m. Pars V. pag. 317.)

A világi hatóság a zsinat által eretneknek nyilvánított Huss Jánost máglyahalálra ítélte.

VI. Az egyháznak fejében és tagjaiban való megreformálása. *Reformatio Ecclesiae.*

A reformbizottság továbbra is együtt maradt, hogy üdvös törvények és rendeletek alkotásával az évszázados bajokat orvosolja. A különböző népek igényeinek tekintetbe vételével munkája eredményét, hét pontba foglalva össze, 1418. márc. 21-én hirdette ki. E pontok a következők: 1. A szakadás idejében adott összes exemtiókat (kivételes rendeleteket) vissza kell vonni, az újakat pedig a jövőben megszorítani. 2. Az egyházi javadalmak egyesítését (cumulationes beneficiorum) és bekebelezéseit (incorporationes) szintén meg kell szorítani. 3. Senkit sem lehet felmenteni az egyházirend ama fokozatának felvétele alól, melyet javadalma megkíván. 4. Tilos a simonia, vagyis az egyházi méltóságnak, hivatalnak javadalomnak és lelki hatalomnak pénzért, v. megvesztegetés útján való vétele. 5. Az egyházi rendben levők kötelesek papi ruhát (talarist) hordani. 6. A zsinati rendelkezés megszorítja a pápának azt a jogát, hogy a papságra és az egyházi javadalmakra tizedet vethessen ki. 7. A bíbornokok számát 24-ben állapítja meg olykép, hogy az ösz-

szes nemzetekből arányosan válasszák ki őket. V. Márton ugyanis, hogy az egyház jogait, törvényeit is megvédje, de a nemzetek óhajának is eleget tegyen, azért az angol, francia és német nemzettel külön konkordátumokat kötött. Megjegyzendő, hogy ezek a konkordátumok nem csupán az említett 3 nemzetre, hanem velök rokon vagy szövetséges nemzetekre is kötelezők voltak. Így a német konkordátum érvénye kiterjed Magyarországra is.

A zsinatot V. Márton pápa azzal a kijelentéssel, hogy mindazt, amit a zsinat „in materiis fidei concilialiter, sed non aliter, nec alio modo decrevit“ jóváhagyja s a legközelebbi zsinat helyéül Páviát jelöli meg, 1418 április 25-én feloszlatta.

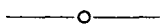
VII. *A magyar egyház ügyeinek rendezése.*

A konstanzi zsinat hazánk történetében is nyomot hagyott, kiténik ez a magyar egyház ügyeinek rendezéséből. Különösen három nagyfontosságú ügy elintézése vált szükségessé. Ilyenek: 1. a tizedügy; 2. a külföldi törvénykezés megszüntetése; 3. a főkegyúri jog gyakorlásának módja.

A huszitizmus hatása Magyarországon.

Még életben volt a nagy tévtanító, amikor tanai nemcsak Csehországban, hanem a szomszédos országokban, így hazánkban is kezdtek elterjedni. A huszita prédikátorok Magyarországon is megfordultak. Már 1410-ben, Schirlenperg Endre bécsi püspöki helytartó figyelmeztette Kanizsay. János esztergomi érseket, hogy szigorúan őrködjék hívei fölött, mert a magyarok közt is cseh huszita prédikátorok terjesztik a tévtanokat. Prágai Jeromos hasonlóképp megfordult nálunk. Ő maga dicsekszik a zsinat előtt, hogy Magyarországból nem hajtották ki, azonban a prágai érsek vádjára Zsigmond király elfogatta és az esztergomi érseknek adta át, aki 15 napig tartotta fogva és kegyesen bánt vele, azután a király parancsára minden kezes nélkül szabadon bocsájtotta. A huszita eretnekség leginkább Magyarországnak szlávlakta vidékein terjedt el. A cseh huszita háborúk győzelmeinek hírére a magyar husziták arra kérték 1420-ban Zsigmondot, hogy engedje meg nekik az új vallást a katonák közt is terjesztetni. Zsigmond nemcsak hogy megta-

gadta kérelmüket, hanem szigorú rendeletet hozott ellenük. Az elkeseredett nép dühe ellenük fordult. Nem volt maradásuk többé ez országban, mit bizonyít az 1420-iki eseményekkel kapcsolatos egyik régi följegyzés is, mely szerint „Huss János tévelygéseért a magyarok Moldvába számkivettettek“. A szerémségi husziták állandó összeköttetésben voltak a csehekkel; amit onnan tudunk, hogy Kamenest (Kamenicz) község lakói egy Balás nevű embert küldöttek Prágába az új vallás tanulmányozására, aki midőn hazajött, a nép plébánossá választotta. Miután Zsigmond üldözése miatt Csehországból ide jött táboríták megtelepedtek, számuk annyira felfaporodott, hogy a nemzetre veszedelmessé kezdtek válni. Vakmerőségük nem ismert határt. Titokban fegyverkeztek, hogy kellő pillanatban a katolikusokra törve meghódolásra kényszerítsék őket s így az országot a cseh husziták birtokába juttassák. Az álnok módon szőtt terv azonban kitudódott. Zsigmond haragra gerjedve a bujtogatókat elfogatta, börtönbe záratta, de közülök egyet sem végeztetett ki. Nem erőszakkal, nem fegyverrel akarta őket legyőzni, hanem megtéríteni. Ebben a térítői munkában legtöbbet tett Marchiai Jakab ferencrendi szerzetes. Erről a nagy férfiúról, aki szent hírében állott, János váradi püspök úgy nyilatkozott „mintha Szent Pál apostol állott volna oldala mellett“. A dicséretesen végzett munkának áldásos lett az eredménye. A délvidéki husziták közül 50.000-en felül tértek vissza az egyházba. Akik pedig továbbra is megmaradtak az eretnek vallásban, azoknak nem volt itt többé maradásuk. Sokan Moldvába menekültek, ahol falvakban megoszolva hosszabb ideig fenn tartották magukat. Hogy tehát a huszitizmus Magyarországon nem tudott megerősödni úgy, mint Csehországban, ez köszönhető egyrészt a nemzet és a király mély bölcseségének és igazi vallásosságának, másrészt Marchiai Jakab, önfeláldozó munkájának.

10. Nagy Gyula: Az erdélyi románság törekvéseinek története a világháborúig. (4-edr. 180 l.)

Az oláhok eredetének és *Erdélybe költözésének* tárgyalásával kezdődik, hivatkozva Király Pál „Micia ismertetése“ ama megállapítására, hogy Dacia római provincia egyik centrumá-